

תורת שכלמה

מתורתו של הגאון הצדיק רבי שכלמה ריוזנר זצ"ל

גליון ז'
פרשת בא תש"פ

מענייני הפרשה

ההנהגה והתשובה לבן הרשע

והנה כראותם גודל השריפה, החלו שופכים מים על הבתים שסביב הבית שנשרף. ולשאלת האנשים "מדוע אינכם מצילים את הבית הבווער בעצמו?", השיבו הכבאים: שלבית שעולה בלהבות כבר אין תקנה, וגם אם ינסו לכבות השריפה לא יצליחו להציל, אבל מה שנותר בידינו להציל, זה את הבתים שסביב הבית הבווער, שלא תתפשט השריפה הלאה.

והנמשל מובן. דל"רשע" אין תקנה, וצריך להקהות את שינוי ולקנטרו חזרה. אבל צריך להציל את שאר הבית. את הבתים שמסביב.

וכיון ששאלת הרשע פעמים שהיא מנסרת בחלל, ויש חשש שינזקו שאר הבנים, על כן תשובת הרשע לא כתובה בצידו, אלא אצל הבן ה"תם". "ואמרת אליו, בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים".

ובזה לימדה אותנו התורה הנהגתו עם הבן הרשע, שאין אנו עונים לו, אלא מחזירים לו תשובה בדרך קינטור. אבל לעצמינו צריכים אנו לדעת את התשובה האמיתית. ולפיכך לא כתבה התורה את התשובה בצד שאלת הרשע.

ונראה ללמוד הנהגה זו גם ממה שאמרו בחגיגה (כ"ב ב'): "מטמאים היו את הכהן השורף את הפרה, להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים במעורבי שמש הייתה נעשית". וכתבו התוספות, דבתוספתא מוכח שהיו מטמאים אותו בטומאה דרבנן שנגעו בו אחיו. והקשו התוספות, דאם כן מה ראייה לצדוקים שלא היו מודים לדברי חכמים? ותירצו התוספות: דהכוונה "להוציא מלבן של צדוקים", פירוש, להודיע לישראל שאין הצדוקים צדוקים, וזהו "להוציא מישראל" מה שלבן של צדוקים אומרים, אבל לצדוקים עצמם אין אנו חוששים.

"והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" (שמות י"ב כ"ז).

ובהגדה של פסח אמרו שאלו הם דברי הבן הרשע: "רשע מה הוא אומר? מה העבודה הזאת לכם?".

וכתב המשך חכמה, שבכל הבנים כתיב "לאמר", על הבן "שאינו יודע לשאול" כתיב "והגדת לבנך ביום ההוא **לאמר** בעבור זה" (שמות י"ג ח'). ובדברי הבן ה"תם" כתיב "והיה כי ישאלך בנך מחר **לאמר** מה זאת" (שמות י"ג ד'). ובדברי הבן ה"חכם" כתיב "כי ישאלך בנך מחר **לאמר** מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם" (שמות י"ג ד'), ורק אצל הבן הרשע לא כתיב "לאמר". וצריך ביאור פשר השינוי בזה.

וביאר ה"משך חכמה", דהבן ה"רשע", אינו מחכה לתשובה, הוא רק רוצה שתהיה **השאלה** שהוא שואל יותר אלימה וחזקה, וכל זאת כדי לפטור עצמו משיעבוד התורה. לפיכך אינו חפץ בתשובה, וה**שאלה** שלו - "**תירוצ**" לעצמו מדוע הוא לא מקיים המצוות.

ועל כן גם אנחנו לא משיבים לו תשובה, וכמו שאומרים בהגדה של פסח: "ואף אתה הקהה את שינוי ואמור לו, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ג ח'), **לי** ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל".

ולכאורה יש להבין, אם אין אנו עונים לשאלתו - תירצו של ה"רשע", מפני מה כתבה התורה את שאלת הבן הרשע, שהרי כל כוונתו בשאלה הזו הוא לפרוק מעצמו עול מלכות שמים.

ונראה לתרץ, על פי משל.

מעשה היה בעיירה שפרצה בה שריפה, והגיעו הכבאים לכבותה.

פניני שלמה

חינוך הבנים כשהאבא "כלי ראשון"

רבינו החפץ חיים זצ"ל בשיחותיו אמר, ש"כלי ראשון" מבשל, אפילו אם הורידוהו מהאש.

אבל אם העבירו את תכולתו לכלי אחר, הרי הוא "כלי שני" ואינו מבשל, דדפנותיו מצננין לתבשיל.

וסיפר ה"חפץ חיים" מעשה שהיה איתו: בימי הקור היו המים קרובים לקפאון, עד שצפו עליהם גלידי קרח, והיה צריך ה'בל' לשפוך מ'דוד רותח' מים חמים, כדי להפשיר א הקפאון שבמקוה.

ויום אחד כשבא ה"חפץ חיים" לטבול במקוה, שאל את הבלן: "האם המקוה חמה?", והשיבו הבלן: "בודאי, עכשיו מלאתי במקוה מים מהדוד". וכשבא החפץ חיים לטבול, הרגיש בקצה רגלו שהמים קפואים. ואמר זאת לבלן, ותמה הבלן, שהרי שפך חצי דוד למקוה!

ניגש ה"חפץ חיים" לדוד ונגע בו, וגילה שהיו מימיו **פושרים**, והבין פשר התעלומה: כשהמים בדוד **רותחים** - הם מחממים את המים. אבל כשהמים פושרים - הם לא יכולים לחמם, והמים נשארים בקיפאון שהיו...

כך בחינוך הילדים: לִבְנִים לא יָחֵם להם, אם האבא **פושר** ואינו בגדר "כלי ראשון" בעצמו.

ובהגדה של פסח אמרו: "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". והטעם כדי שינחיל לדורותיו כ"כלי ראשון" שהוא יצא ממצרים, כמו שנאמר "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ג ח'), מוכח שכל אחד מספר כאילו הוא יצא ממצרים בעצמו.

ולפי זה יש לפרש כוונת דוד המלך ע"ה בתהלים (מ"ד ב'): "אלהים, באזנינו שמענו, אבותינו סיפרו לנו, פועל פעלת בימיהם בימי קדם". ולפי מה שנתבאר יש להסביר, "אבותינו סיפרו לנו" כאילו "פועל פעלת בימיהם" ממש, והם ככלי ראשון, אף על פי שהיה זה כבר "בימי קדם".

דע מה שתשיב

בחיבורו "לשון חכמים מרפא" ביאר זאת ר' שלמה זצ"ל:
כשתהא שקוד ללמוד תורה,
תדע ותוכל להשיב לו שאינך רוצה לדבר עמו.

ובתחילת מפלגת הסוציאליסטים ברוסיה, היה ה"חזון איש" מסתגר בפינתו, ולא נכנס בויכוחים עמהם, מה שאין כן חביריו, ורק החזון איש נשאר באמונתו ובתורתו.

וכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' ע"ז ה"ה): האפיקורסים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם, שנאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים (משלי ב' י"ט), והאפיקורסים הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס בשאט בנפש ביד רמה, ואומרים שאין בזה עון. **ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל**, שנאמר, ואל תקרב אל פתח ביתה (משלי ה' ח'). עכ"ל.

וכתב ה"כסף משנה", דה"אפיקורסים" הנזכרים כאן, אינם האפיקורסים הנזכרים בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה, שאותם כופרים באלקות, והיינו מומר לעבודת כוכבים, ואותם מקבלים בתשובה, כמבואר ברמב"ם הלכות תשובה (סוף פרק ג'). אבל האפיקורסים הנזכרים כאן, הם התרים אחר מחשבות לבם, ובסכלות דברים, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס בשאט נפש ביד רמה.

ועליהם כתב מרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל, בהקדמתו לספרו "חיי עולם", שהם רשעים הכופרים ופורקי עול, והם בחזקת אבודין בגלגול זה, שנאמר "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים" (משלי ב' י"ט).

כי הרשעים פורקי עול הכופרים, אפילו יראו הגהינום בעיניהם, אחר שעה יחזרו ויכפרו רחמנא ליצלן. וזה מבואר בפרשת וירא (בראשית י"ט י"א), אצל אנשי סדום, שראו מופת נורא, שכל העיר למגדול ועד קטן הוכו פתאום בסנוורים כאשר נגשו לשבור הדלת, ולא יכלו למצוא הפתח, ואף על פי כן באותו לילה כשאמר לו לחתניו לוקחי בנותיו "קומו צאו מן המקום הזה, כי משחית ה' את העיר - **והיה כמצחק** בעיני חתניו" (בראשית י"ט י"ד), ולא עלה בליבם אפילו צד חשש מספק שמא דברי המלאכים יתקיימו! כי זה דרכם כסל למו.

כהמשך לדברי ר' שלמה לעיל במדור "מענייני הפרשה", ראוי להוסיף בזה, מה שהיה ר' שלמה זצ"ל רגיל לומר, כי אם מגיעים לידי וויכוח עם חילוני וכיוצא בזה, אסור לנו לענות לו תשובות שהוא "לא מבין" אותם בדעתו, באופן שלפי דעתו הוא יצא וידו על העליונה. חובה לענות לו לפי השפה שלו, עד שהוא יבין מעצמו שהוא טועה.

לבוא לאדם שאינו יודע מה היא "תורה", מה ערכה ומעלתה, ולענות לו סתמא על מעלת העמלי תורה, בעוד שהוא לא מבין את ערכה ומעלתה כלל, הרי שבזה לדעתו הוא יצא "מנצח", וצריך לדעת להסביר לו ולרדת לשפה שלו, עד שהוא מעצמו יבין ויודה.

מעשה היה בישיבה לפני רבות בשנים. סיפר לי אותו מי שהיה נוכח.

אל הישיבה נכנס איזה "עורך דין". ככל הנראה היה לו איזה צורך לבוא לישיבה, ואדהכי פתח בשיחה עם ר' שלמה זצ"ל, תוך שהוא מעלה טענות של זלזול בבחורי הישיבה ואברכי הכולל, שיושבים ולומדים כל היום, ו"מתבטלים" בזה שאינם לומדים "מקצוע"..." הנה אני, עורך דין, ייצגתי את פלוני..." וכו'.

על אתר אמר לו ר' שלמה זצ"ל: "אני צריך אותך, אני צריך עורך דין שייצג אותי, יש לי משפט!", ואז הוסיף את תאריך המשפט: "המשפט יתקיים בא' תשרי, אתה יכול לייצג אותי ולעזור לי?..."

כשאותו עורך דין 'תפס' כי כוונתו ל"משפט" של מעלה, לא' תשרי יום "ראש השנה", ו"דין" אצל בורא עולם, פניו חפז...

סיים ר' שלמה זצ"ל: "כאן בישיבה כל בחור הוא עורך דין ביום ראש השנה..."

ככלל, לפעמים ה"שאלה" היא עצמה "תירוץ", כמו בשאלת ה"בן הרשע".

היה אומר ר' שלמה זצ"ל: "לקושיא - יש תירוץ. אבל לתירוץ, אין תירוץ..."

במשנה מסכת אבות (פ"ב משנה יד):

"הוה שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורס"

חכמת שלמה

עיתונות

אין זאת אלא שקרא אצל סופר "מין", שבודאי אינו מאמין, והסופר סתם שיפץ מאמרו של "מין", ולפעמים אומר "על שמאל שהוא ימין"...

והרי הוא מונח לפנינו ואנו קוראים בו "שנים מקרא ואחד תרגום" כדעת תורה, ואנו בולעים את הכתבה בלא חשש ומורא...

כולנו שומעי לקחם של כלי התקשורת והעיתונות, לרבות החרדית. ולפעמים הסופר בעיתון החרדי, אינו אלא סופר סתם, ומן הסתם אינו אפילו סופר סתם... ומאין שאב הסופר סתם את מאמרו? וכי מאמרו ברא מן השחקים?

לשון חכמים מרפא

שיחת חולין של ת"ח

"שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד"
(עבודה זרה י"ט ב')

כדי שתהיה ה"שיחת חולין" קרויה "שיחת חולין של תלמידי חכמים", זה צריך תלמוד,

צריך שילמד הרבה תלמוד קודם, כדי שתהיה שיחתו שיחת חולין של תלמידי חכמים.

"וְכַאֲשֶׁר תִּקְוֶה מִן הַסֵּפֶר - תִּרְחֹשׁ בְּאֲשֶׁר לְמִדַּת אִם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר אֲשֶׁר תּוּכַל לְקַיְּמוֹ" (איגרת הרמב"ן)